

בע"ה
שמחה, שכבה צעירה
מתבוננים ובונים, השמח בחלקו
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

6. השמח בחלקו

מתבוננים ובונים

שכבה הצעירה

הרציונאל

חז"ל הגדירו את העושר כדבר קרוב יותר למושג אושר, וקבעו: "אֵיזְהוּ עֲשִׂיר? הַשְּׂמֵחַ בְּחֻלְקוֹ" (פרקי אבות ד', א'). כלומר האושר אינו נובע בהכרח מכמות הכסף והנכסים שיש לאדם אלא נובע ממידה פנימית של סיפוק והשלמה, מתוך ראייה טובה של המציאות ופרשנות אופטימית למתרחש. הוסיפו חז"ל ואמרו בהמשך אותו פרק (משנה כ"א): "הַקְּנָאָה וְהַתְּאָוָה וְהַכְּבוֹד מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם". הקנאה בחלקו של הזולת, התאוה המתמדת להשיג מעבר ליכולת ולצורך והתלות התמידית בהכרה של החברה ובכבוד שהיא משדרת מביאים את האדם להפך השמחה, מוציאים אותו מעולמו ומותירים אותו שומם ועצוב.

הקנאה, התאוה והכבוד הם מפריעי השמחה כי הם מסיטים את האדם מהתבוננות על חלקו, מהתמקדות בטוב שנתן לו בוראו ללטישת עיניים וההתעסקות עם חלקו של הזולת. במצב זה האדם אינו מסוגל לראות ולשמוח במה שיש לו ומותיר עצמו "עני" מכל וכל. עני מנכסיו יהיו אשר יהיו, ועגום בשל קנאתו ותאוותו ממה שלא בחלקו.

בשיעור זה נתמקד בהבנה כי העושר הוא השמחה במה שיש ואילו העוני הוא הצער ממה שאין. נפגוש את מפריעי השמחה: הקנאה, התאוה והכבוד, ונתאמן לראות את מה שיש לנו ולשמוח בחלקנו.

המטרות

- התלמידים יפנימו את אמרת חז"ל: "אֵיזְהוּ עֲשִׂיר? הַשְּׂמֵחַ בְּחֻלְקוֹ".
- התלמידים יבינו מה מפריע להם לשמוח.
- התלמידים יתרגלו התבוננות שמחה בחלקם.

מבנה השיעור

פתיחה: מה ההבדל בין עושר לאושר? (מליאה)

שלב א': איזהו עשיר? השמח בחלקו! (מליאה)

שלב ב': מי מפריע לי לשמוח? (מליאה)

סיכום: יש לי... (מליאה ועבודה יחידנית)

ההכנות הנדרשות

- יש לצלם דף: "יש לי..." (נספח 1) כמספר תלמידי הכיתה.

מהלך השיעור

פתיחה: מה ההבדל בין עושר לאושר? (מליאה)

- נכתוב על הלוח את המילה "עושר" ולצידה את המילה "אושר".

בע"ה
שמחה, שכבה צעירה
מתבוננים ובונים, השמח בחלקו
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

- נבקש מהילדים מילים נוספות ממשפחות המילים של אושר ושל עושר (מאושר, עשיר וכו').
- נשאל: מה המשמעות של כל מילה? מה ההבדל בין עושר לאושר?
- נסביר: אדם שיש לו הרבה כסף ונכסים, בית גדול ומפואר והוא יכול לקנות כל מה שהוא חפץ הוא אדם שיש לו "עושר". אבל חכמים הסבירו שעושר כזה הוא לא תמיד מביא לאדם שמחה. אדם כזה הוא עשיר בכסף אבל יכול להיות שיחסר לו "אושר".

שלב א': איזהו עשיר? השמח בחלקו! (מליאה)

- נאמר לתלמידים: חכמים במסכת אבות גילו לנו מי הוא מאושר, מיהו עשיר אמת.
- נקרא את הסיפור:

שני אחים גרו בעיירה קטנה. האחד עני מרוד, אולם שמח מאוד בחלקו ובכל מה שהביא לו ה'. הוא היה אומר: "יש לי אישה טובה וילדים בריאים, יש לי תפוחי אדמה, יש לי כיכר לחם ויש לי חציר כדי להניח עליו את ראשי, יש לי... ויש לי... ויש לי..."

אחיו לעומתו היה עשיר מופלג, גר בארמון מפואר, אכל מאכלים משובחים בכלי כסף וזהב, אשתו וילדיו היו לבושים בבגדי פאר, אולם הוא היה כעוס ורוגז, הוא אמר: "אין לי גינה מפוארת כמו שיש לקיסר ספרד, אין לי אישה יפה כמו שיש למלך הודו, אין לי ילדים חכמים כמו שיש לשופט העיר. אין לי... ואין לי... ואין לי..."

בני הבית של העני השמח היו שמחים כמוהו, ואילו בני הבית של העשיר הממורמר, היו אף הם ממורמרים וכועסים תמיד.

- נשאל: מה אמר כל אחד מהאחים? (יש לי... אין לי...). איך השפיעו הדיבורים שלהם על ההרגשה שלהם?
- נמשיך:

התקרב חג הפסח, חג שלכבודו נוהגים לצבוע את הבית, לקנות בגדים חדשים ולהכין מטעמי דגים ובשר לכבוד סעודת ליל הסדר.

דבר מכל זה לא היה בבית האח העני ובכל זאת שמחת החג מילאה את הבית. גם הבית אספה את בגדי בני ביתה וירדה לנהר כדי לכבסם לכבוד החג. היא לקחה את ערימת הסמרטוטים ששימשו להם בגדים והתחילה לשפשפם במים.

לאחר מספר דקות הרגישה האישה תחושה מוזרה כאילו מישהו מסתכל עליה. היא הסתכלה לאחור ולהפתעתה עמד מאחוריה איש בעל זקן לבן וארוך, איש הדור פנים וגבה קומה.

"שלום ביתי", פתח האיש. "האם הכול בביתכם מוכן לחג? האם כבר צבעתם את ביתכם לכבוד החג?"

למרות שהאישה, בעלה וילדיהם גרו בבית דל, בית שלא נגעה בו מעולם מברשת צבע, ענתה האישה בשמחה לאיש המכובד: "כן, כן, הכול מוכן לחג. קישטנו את הבית ונחגוג את חג הפסח בשמחה, בעזרת השם!"

בע"ה
שמחה, שכבה צעירה
מתבוננים ובונים, השמח בחלקו
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

"אמן, כן יהי רצון!" ענה האיש הדור הפנים.
 "והאם קנית בגדי משי ורקמה לכל בני ביתך, לכבוד החג?" המשיך האיש ושאל.
 האישה הענייה ניסתה להסתיר את הסמרטוטים שהיו למשפחתה לבגדים וענתה שוב בשמחה:
 "בגדי החג ישמחו את ליבנו בפסח!"
 "אמן, כן יהי רצון!" השיב האיש.
 "והאם הכנתם כבר מטעמים לחג, בשר, יין, מצות, מרורים, חרוסת ודגים? והאם שולחן ליל
 הסדר כבר ערוך בכלי כסף וזהב?" המשיך הזקן לשאול.
 העוני בביתם היה כה חמור, שלא היה להם דבר לאכול מלבד תפוחי אדמה שהיו אוכלים בכלי
 חרס שבורים. למרות זאת ענתה האישה: "ברוך השם, סעודת ליל הסדר כבר מוכנה לשמח את
 ליבנו כבני חורין, בני מלכים!"
 "אמן, כן יהי רצון!" ענה האיש הגבוה, בעל הזקן המבריק כשלג.
 הסתכלה האישה לרגע על הסמרטוטים ששפשה, וכשהחזירה את מבטה לאיש הדור הפנים, הוא
 נעלם כלא היה!
 אספה האישה הענייה את הבגדים המרופטים וצעדה לכיוון ביתה בשמחה.
 כשהגיעה לביתה לא האמינה למראה עיניה: שם, במקום בו עמד ביתה הדל, עמד בית מפואר,
 מצוחצח וצבוע בטוב טעם. ילדים לבושים בבגדי משי ורקמה שיחקו על המדשאה. כמה הופתעה
 לגלות שילדים אלו הם ילדיה! וכשנכנסה אל תוך הבית ריח מטעמי החג, בשר ודגים, מצות ויין
 הקיף אותה. שולחן הסדר כבר היה ערוך עם מפה לבנה, כלי כסף וכלי זהב. הודו בני המשפחה לה'
 על כל החסד שעשה עימם והיו שמחים כתמיד.

- נשאל: מה ענתה האישה לשאלותיו של הזקן? האם לדעתכם אמרה את האמת? מדוע ענתה כך? (היא הרגישה תחושת שמחה, והתבוננה על מה שיש לה)
- נמשיך:

בשניות אלו עבר במרכבתו האח העשיר המקטר. הוא נעצר ליד בית אחיו ולמראה השינויים
 המפתיעים לא ידע היכן הוא. "מה זה?!!" צעק האח בכעס ובקנאה. "מנין כל זה? מה קרה פה?"
 סיפרה האישה לאח כל אותו מעשה, על האיש הדור הפנים ועל המקום המדויק ליד הנהר בו פגשה
 אותו.
 יצא האח העשיר בזעם מהבית וטרק אחריו את הדלת. הוא מיהר לביתו ובצעקות רמות ציווה על
 אשתו להוציא סמרטוטים שהיו זרוקים בקצה הבית, להתלבש בהם ולקחת איתה סמרטוטים
 נוספים לכבס ליד הנהר במקום שקרה הסיפור המוזר. עשתה האישה העשירה כמצוות בעלה.
 ישבה ליד הנהר וכיבסה את הסמרטוטים, כשלפתע הרגישה את התחושה המוזרה כאילו מישוהו
 מסתכל עליה. היא הסתכלה לאחור, ולהפתעתה עמד מאחוריה איש בעל זקן לבן וארוך, איש
 הדור פנים וגבה קומה.
 "שלום ביתי", פתח האיש. "האם הכול בביתכם מוכן לחג? האם כבר צבעתם את ביתכם לכבוד
 החג?"
 "איזה בית ואיזה חג!" ענתה האישה העשירה, לבושת הסמרטוטים. "הבית שלנו אינו אלא ערימה
 של אבנים! כלום לא מוכן לחג!"

בע"ה
שמחה, שכבה צעירה
מתבוננים ובונים, השמח בחלקו
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

"אמן, כן יהי רצון!" ענה האיש הדור הפנים.
 "והאם קנית בגדי משי ורקמה לכל בני ביתך, לכבוד החג?" המשיך האיש ושאל.
 צעקה האישה העשירה בכעס: "תראה את בגדי המשי והרקמה שלנו!" וזרקה את הסמרטוטים לאיש.
 "אמן, כן יהי רצון!" השיב האיש.
 "והאם הכנתם כבר מטעמים לחג, בשר, יין, מצות, מרורים, חרוסת ודגים? והאם שולחן ליל הסדר כבר ערוך בכלי כסף וזהב?" המשיך הזקן לשאול.
 "קליפות של תפוחי אדמה, אלו מטעמי החג שלנו! 'כלי הכסף והזהב' שלנו אינם אלא שברי חרס".
 "אמן, כן יהי רצון!" ענה האיש הגבוה, בעל הזקן המבריק כשלג.
 הסתכלה האישה לרגע על הסמרטוטים ששפשה, וכשהחזירה את מבטה לאיש הדור הפנים, הוא נעלם כלא היה!
 אספה האישה את סמרטוטיה וצעדה לכיוון ביתה בלב שבור.
 כשהגיעה האישה לביתה - לא האמינה למראה עיניה. שם, במקום בו עמד שעה קודם לכן ארמונה המפואר, עמד בית דל. הילדים שעמדו בחצר הבית היו לבושים בסמרטוטים ובתוך הבית עמד על האש סיר אחד, בודד וסדוק, מלא קליפות של תפוחי אדמה.
 צעקו וכעסו בני המשפחה על מה שקרה להם והיו עצובים כתמיד.

- נשאל: מה ענתה האישה לשאלותיו של הזקן? האם לדעתכם אמרה את האמת? מדוע ענתה כך? (היא הרגישה כל הזמן שאין לה, רצתה עוד ועוד וניסתה להשיג יותר דברים בכך שהתלוננה)
- נאמר: הזקן שינה לאחים את המציאות. כל אחד מהם קיבל מציאות שונה אך הם לא שינו את ההסתכלות שלהם - האח שהיה עני המשיך להודות ולשמוח במה שיש לו ולא לרצות יותר והאח שהיה עשיר המשיך להתלונן ולראות מה שאין לו.
- נשאל: למה העשיר הוא זה ששמח בחלקו? (המחשבות של השמח בחלקו הן על הטוב שיש לו. גם אם זה מעט - הוא נמצא איפה שיש ולכן הוא עשיר. המחשבות של מי שלא שמח בחלקו הן על מה שאין לו. הוא נמצא "באין", הוא אינו שמח בחלקו גם אם יש לו הרבה, ולכן הוא עני).
- נשאל: האם אפשר ללמוד מהסיפור שרק אם נהיה עניים נהיה מאושרים? האם העושר מפריע לנו להיות מאושרים?
- נסביר: יש אנשים שאין להם הרבה והם מאושרים ויש אנשים שיש להם הרבה והם אינם מאושרים. השמחה בחלקנו מביאה לנו שמחה ללא קשר לכמות הכסף שלנו.
- העשרה: נקרא את דברי רבי נחמן מברסלב: "כששואלים אדם מה שלומו, והוא עונה 'רע' אומר לו הבורא: 'זה רע בעיניך?! אראה לך מה זה רע!' אבל אם עונה 'טוב' אומר לו הבורא: 'זה טוב בעיניך?! אראה לך מה זה טוב!'". נשאל: מה מלמד רבי נחמן ואיך הדברים באים לידי ביטוי בסיפור?

בע"ה
שמחה, שכבה צעירה
מתבוננים ובונים, השמח בחלקו
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

שלב ב': מי מפריע לי לשמוח? (מליאה)

- נאמר: נקריא כעת שלושה סיפורים, על אורית, על חנן ועל יפית. עליכם להאזין לסיפורים ולמצוא את המכנה המשותף לשלושת הגיבורים.
- נקרא:

אורית התכונה היטב למבחן בחשבון. היא קיבלה ציון 95 והייתה מאושרת. אך אז שמעה את אילנית קוראת בשמחה: "יש! קיבלתי 100!" אורית הרגישה צביטה בלב. היא כבר לא ממש שמחה. למה היא לא קיבלה 100?

חנן קיבל ליום ההולדת מכונית על שלט והיה מאושר. כשביקר אצל דני חברו הוא ראה שגם לו יש מכונית על שלט, אבל גדולה יותר ומשוכללת יותר. היו לה אורות צבעוניים והמהירות שלה הייתה גדולה פי 2. כשלחצו על כפתור היא עפה באוויר. חנן חזר הביתה וכשהתבונן במכונית שלו - כבר לא היה ממש מרוצה.

אימא שיבחה את יפית ואמרה לה: "תודה רבה על העזרה, את נהדרת!" יפית הרגישה חשובה ושמחה מאד. כשחזרה תמר אחותה הביתה אימא קיבלה את פניה בשמחה ואמרה לה: "תודה ענקית על העזרה, לא הייתי מסתדרת בלעדיך, את נהדרת!" ההרגשה הטובה של יפית השתנתה והיא כבר לא הייתה ממש שמחה.

- נשאל שוב: מה משותף לכל הילדים בסיפור? איזה רגש הפריע לילדים לשמוח? (נקבל כל אחת מהתשובות הבאות: קנאה / תאוה / כבוד).
- נאמר: הילדים קנאו בחלק שהוא לא שלהם: ציון / מכונית / מחמאה. באותו רגע הם הסתכלו על מה שאין להם והשמחה ברח מהם. גם מה שהיה להם כבר לא שימח אותם והם נשארו (כאילו) בלי כלום. הם נשארו עניים. זה מזכיר את האח העשיר בספור, זה שהיה לו הכול אבל כל הזמן כעס על מה שאין לו ולא נהנה ממה שיש לו. הוא הרגיש עני ולבסוף גם נהיה כזה.
- העשרה: חכמים אומרים במסכת אבות (ד', כ"א): "הקנאה והתאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם". מי שמקנא, רוצה דברים שהוא לא יכול להשיג, רוצה יותר ממה שהוא צריך ורוף אחרי הכבוד - מאבד את כל מה שכבר יש לו. הוא נשאר עצוב ולא יכול ליהנות ממה שיש לו.
- נספר על המן הרשע: היו לו עושר וכבוד, הוא היה השר הכי בכיר בממלכה אבל הוא זעף ורגז בכל פעם שראה את מרדכי היהודי שאינו משתחוה לו. הוא אמר: "יְכַלֵּךְ זֶה אֵינְנוּ שׁוֹהֵ לִי...". (אסתר ה', י"ג). כלום ממה שיש לו לא שווה בעיניו בגלל אדם אחד שלא משתחוה לו. הכבוד הוציאו מהעולם.

סיכום: יש לי... (מליאה ועבודה יחידנית)

בע"ה
שמחה, שכבה צעירה
מתבוננים ובונים, השמח בחלקו
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

- נספר על הצדיק הירושלמי רבי אריה לוי. רבי אריה היה גר בבית קטן עם חדר אחד, שהיה גם סלון וגם פינת אוכל, גם חדר שינה וגם חדר לימוד. הרהיטים היו מעטים וישנים והוא תמיד היה מאושר ושמח בחלקו. במכתב שכתב לבנו הוא אומר: "עברתי לגור בקומת קרקע וב"ה החדר מרווח עם הרבה אויר ואור כמעט כל היום. חלון אחד פתוח לצד מערב ומשם אוויר טוב וחלון אחד לצד דרום ומשם אור ושמס. הכניסה הישר מהרחוב בלי שום טרחה. חוששני שמא ינכו משכרי בעולם הבא על הטוב שיש לי בעולם הזה..." (מתוך צדיק יסוד עולם" שמחה רז).
- נשאל: מה האח העשיר בסיפור היה אומר אילו התגורר בחדר כזה?
- נשאל: מה רבי אריה אומר שיש לו? (אויר, אור ושמס שחודרים לחדרו ושהוא אינו צריך לעלות במדרגות כי הכניסה היא מהרחוב).
- נאמר: לרבי אריה לוי לא התגלה זקן הדור פנים וביתו לא הפך לארמון. הוא חי כל חייו בביתו הדל והיה מאושר מאד. תמיד שמח והודה על חלקו והתבונן בטוב שה' נתן לו.
- נסכם ונאמר: הצדיק מתבונן על מה שיש לו ושמח. "צְדִיק אֵכֵל לֶשְׂבַע נֶפֶשׁוֹ; וּבָטֹן רֶשְׁעִים תִּתְחַסֵּר" (משלי י"ג, כ"ה). הצדיק שבע כי הוא שמח בחלקו. לרשע תמיד חסר, הוא אף פעם לא שבע ותמיד רוצה עוד.
- נחלק לכל תלמיד דף "יש לי..." (נספח 1).
- נבקש מהתלמידים לכתוב כמה שיותר דברים טובים שיש להם (חברים, משפחה, חפצים, כישרונות).
- נאזין לרשימות.
- נכוון את התלמידים להודות על כל הדברים שה' נתן לנו, זה חלקנו ואנו שמחים בזה ומודים על זה.

